

»Hur Valdemar Birgersson låter hämta Sofia».

Et bidrag til folkeviseforskningens historie.

There are nine and sixty ways
of constructing tribal lays,
And — every — single — one — of — them — is — right!
Rudyard Kipling.

I et dansk folkevisе-håndskrift — Ny kgl. Samling 815 b 4° — der er blevet til i anden halvdel af 16. årh. og har udgjort del af A. S. Vedels samlinger¹, findes (1. bind bl. 21.^v) følgende vise:

1

Min herre haffuer fest en rosens blom / Christ vnde hinder vell til
Suerig at kom / det hielper saa lidell at guide.

2

Det saa svared den ridder rig / min herre lader hente den jomfru hid /
det hielper saa lidell at guide.

3

Di vant op seill i forgyldende raa / thi segler till Danmarck i maanet
tho /

4

Di kaster deris ancker paa huden (sand)² / di svenske fruer trode
først (paa) land.

5

Mit udi den borregaard / der axler (di) fruer deris skarlagen skind /

¹ Se Sofus Larsen, Folkevisestudier, Tilskueren, Kbh. 1917, II pp. 137 —64; i denne afh. gives et særdeles værdifuldt bidrag til karakteristik af A. S. Vedels viseudgave, men en tilbundsgående undersøgelse af dette betydningsfulde værk og dets kilder savnes dog stadig. (Den ved Holberg-Selskabet foranstaltede udgave 1927 er kun et optryk, med en introduktion af P. V. Rubow, men uden videnskabelig redegørelse for textens forudsætning).

² Parentes her og i det flg. betegner, at håndskriftet er medtaget; stederne er fuldstændiggjort efter texten i Vedels udgave.

6

Skarlagenskind / di ganger i lofft (for) dannerkonning ind.

7

Her sidder j dannerkonning ofuuer (eders) bord / den suenske konning haffuer (sent) eder ord.

[8]

Haffuer sent eder ord oc blide(n tale /) hand vill eders datther till dronning haffue.¹

9

Oc før end hand skall den iomfru saa vinde / før skall gulterning paa taffuel bord rinde.

10

Det første guldterning paa taffuel bord rand / den suenske konning den iomfru vand.

11

Oc der bleff silcke paa iorden bredt / den iomfru bleff till s(tranden) leedt.

12

Thi vand op seill i forgyldene (raa /) di seilet till Suerrig i maanet tho.

13

Thi kaste thieris ancker paa huden sand / then danske iomfru trod først paa land.

14

Det melte konning som h(and stod /) er det den iomfru der aff gange(r ord.)

15

(Ther) till saa suaret den ridder rig / min herre hun maa vel være eder lig.

16

Vor ieg paa min faders land / da finge ieg karm oc kiøresuend.

17

Ther till suared thi suenske fruuer / i fører oss ingen iødske seder.

18

Sadell aff sølff oc forgyldene mile / saa pleier di suenske fruuer at ride.

19

Sadell aff sølff oc langan spanget (mile) / saa rider di suenske fruuer (till) gilde / thet hielper ey lenger at quide.

Finis.

¹ Hs'et har: hand vill eders dronning till datther haffue.

Denne vise genfindes i Vedels »It Hundrede vduaalde Viser» 1591 (2. part, nr. XXI) med enkelte stilistiske afvigelser; desuden har udgaven mellem vers 8 og 9 én strofe og mellem vers 15 og 16 to strofer, som ikke findes i hs'et. Den første strofe lyder:

»Det melte Daner Koning der til, det er icke nock at haffue vil»;

de sidstnævnte strofer lyder:

»Saa lidde de frem de herlige Ørss, de vaare met Søloff oc Guld bestrød.

I sette eder op oc huiles her paa, stolte Jomfru i skulle icke lenger gaa».

Det synes mig sandsynligst, at Vedel har disse strofer fra en nu tabt kilde og ikke — som Svend Grundtvig (DgF nr. 137) antager — selv har tildigtet dem: halvrimet *ørs / bestrød* i 2det vers ligner ikke Vedel, og første og tredje vers har karakter af dekadent folkevisefyld. Efter håndskriftets sidste vers (19) har Vedels udgave endnu syv strofer af moraliserende og afsluttende art; disse skyldes derimod vistnok for den væsentlige del Vedel, jfr. ndf. p. 158 f.

Andre redaktioner end de her nævnte to er ikke bevaret. Som det ses, indeholder ingen af dem mindste antydning af, hvem der sigtes til med den svenske konge og den danske kongedatter, hvis ægteskabsindgåelse visen omhandler; ikke desto mindre har alle de forskere, der har givet sig af med visen, personfæstet denne — om end på forskellig måde. En redegørelse for disse personificeringer vil formentlig bidrage til oplysning om forskningens udvikling i de halvfjerde århundreder, der er gået, siden A. S. Vedel udgav den første nordiske folkevisesamling.

I Vedels udgave har visen som overskrift: »En vnger Frøicken føris aff Danmarck til Suerig»; overensstemmende med denne anonymitet begynder Vedel sin indledning til visen: »Hues Daatter den vnge Danske Frøicken haffuer værít, eller paa huad tid hun er vdförd, beneffnis icke vdi Visen». Men allerede i næste sætning stikker den menneskelige gættedæmon hovedet frem: »Saa kand det oc icke helder letteligen siges for vist om det haffuer værít Koning Valdemar Seyrs Søster Droning Rikisse som Kong Erick aff Suerig badis om oc fick — —». Hvorfor just dette ægtepar er faldet Vedel i tanker, kan næppe afgøres; men én gang fremsat, lever og styrkes gisningen (til den afløses af nye gisninger), mens de forbehold, der er knyttet til den, bliver stadig svagere.

I sin »Historie af Danmark» skriver Suhm i slutningen af

1700-tallet endnu forbeholdent om Regitze, at »det lader, at Kiempevisen II 21 om den Danske Frøken, som førtes til Sverrige, sigter til hende», men i »Danmarks gamle Folkeviser» (1862) udtaler Svend Grundtvig, at Vedels antagelse »har saa megen Sandsynlighed for sig, at vi ikke vel kunne give Visen nogen anden Plads».

Denne ubetingede tilslutning til Vedel — som Grundtvig ellers ikke vurderede højt — var sikkert bestemt ved, at der var dukket en ny hypotese frem, som han ikke ønskede at slutte sig til. I Abrahamsen, Nyerup og Rahbeks Udvalgte danske Viser (1812) havde forff. forsigtigt skrevet, at »da ingensteds i Visen forekomme mindste Spor til bestemt Tid, Sted, Personer eller individuelle Omstændigheder, kan den af Vedel saa løselig henkastede Hypotes være saa god som nogen anden»; men hertil føjes mindre forsigtigt et nyt forslag: »man kunde (derfor) ogsaa gjætte paa Christiana, Datter af Stig Hvitaleder og Valdemar den førstes Søster Margrete, der 1162 af den svenske Jarl Guthorm blev afhentet som Brud for den svenske Kong Carl Sverkersen» (o. c. II. 368). Denne løst henkastede formodning godtages som historisk faktum af den svenske forsker A. A. Afzelius.

Under overskriften »Guttorm Jarl hemtar Konung Carls brud» giver Afzelius i »Svenska Folkets Sago-Häfder» en skildring af brudefærdens på grundlag af visen, med tilføjelse, at »denna ståtliga hemföljd blef sedan mycket omtalad, och en wisa derom diktad bland folket, som sedan, så i Sverige som i Danmark, allt intill vår tid förwarat minnet af den Danska frökens färd till Sverige». Derefter følger visen efter Vedels redaktion, men i svensk sprogform. — Dette var Grundtvig for meget: det kan ikke kaldes tilladeligt at betegne en vise som endnu levende i folkemunde i Sverige, når sandheden vitterligt er, at Afzelius »ligefrem oversætter en dansk Vise, som aldrig er gjenfunden paa svensk». Samtidig lod Grundtvig den af Afzelius knæsatte Christine falde til fordel for Vedels Regitze. I Danmarks gl. Folkeviser (III. p. 229) optræder visen derfor under årstallet 1210 — det år, da ægteskabet mellem Erik Knutson og Regitze blev indgået.

Derved blev det, indtil — i 1891 — en ny hypotese fremsattes, denne gang fra svensk side og af ingen ringere end *Henrik Schück*. I sin berømte afhandling »Våra äldsta historiska folkvisor» skriver forf:

»Om *Sofia* handlar antagligen ock en annan visa, som hitills — äfven af våra historiker — allmänt ansetts åsyfta Valdemar den stores dotter Richissa; i stället att skildra en tilldragelse från 1210 beskrifver den, såsom jag tror, en händelse från 1260.»

Den begivenhed, her sigtes til, er Kong Valdemar Birgersøns giftermål med Erik Plovpenning's datter Sofie. Schücks beviser for denne hypotese er tre. Vi skal underkaste dem alle en kritisk gennemgang; thi hver af dem er — synes det mig — af ikke ringe interesse til belysning af den optimisme, med hvilken der arbejdes inden for folkeviseforskningen, selv af denne forsknings ypperste repræsentanter. —

Første vidnesbyrd: visens overensstemmelse med »Erikskrøniken»s skildring af den omtalte begivenhed. — Herom hedder det:

»Egendomligt nog har man ej uppmärksammat den slående öfverensstämmelsen mellan visans skildring och Erikskrönikans framställning af Valdemars frieri och giftermål, utan föredragit att hänföra visan till Erik Knutssons 1210 firade biläger med Richissa, om hvars detaljer historien ingenting meddelar.»¹

Lad os se på den pågældende fremstilling i Erikskrøniken. Det drejer sig om ca. 100 vers: 362—455, der indholdsmæssigt kan afgrænses som følger:

Vers 362—91: Birger Jarl rådfører sig med sin hustru Ingeborg om en passende brud til deres søn Valdemar, idet han foreslår en af kong Erik af Danmarks døtre. Ingeborg råder sin husbonde til at spørge hans gode mænd, »biscopa ok riddare ok swena.» Disse spørges og giver deres tilslutning. — Noget tilsvarende findes ikke i visen. Det er her en svensk konge, der til sig selv har fæstet en brud, se foran p. 144, vers 1—2.

Vers 392—97 meddeler, at sendefærden, bestående af »rid-dare ok swena, frome hælade ok v-rådde men», drager til kong Erik. Om selve rejsen og ankomsten fortælles intet. — Visen derimod har (vers 3—6) skildringen af sejladsen til Danmark; de svenske fruers landgang og deres komme til borggården, samt deres foretræde for dannerkongen. — Herom intet i krøniken.

Vers 398—416: kong Erik erkyndiger sig om den unge konge. De svenske sendemænd berømmer hans legemlige og åndelige dyder. Kong Erik giver sit samtykke. — Herom intet i visen. — Denne beretter derimod (vers 7—10) om frieriets fremførelse (»Her sidder I dannerkonning» etc.), og kongens svar, der går ud på, at den svenske konge ikke kan få hans datter, før terningerne har rundet på tavlebordet; de kastes, og den svenske konge vinder jomfruen. — Herom intet i krøniken.

¹ I Dansk Folkemindesamling findes et notat af Svend Grundtvig, der viser, at han — efter at visen var udgivet — har været inde på samme tankegang som senere Schück, se G.'s håndskrevne tillæg til DgF. nr. 137, bl. 206—07.

Vers 417—27: jomfruen underrettes om, at hun skal være dronning i Sverige. Hun beder himmelens dronning gøre ægteskabet lykkeligt. — Herom intet i visen.

Vers 428—30: jomfruen »var vænlig ført til lande, med stor fryd foruden vånde, med megen hæder og megen tugt». Denne korte stereotype meddelelse om brudefærden, der indholdsmæssigt svarer til visens vers 11—15, er faktisk det eneste sted, hvor samme emne behandles i vise og krønike. Men hvor vidt forskelligt! Skønt højtstående damers færder ellers hører til krønikens yndede motiver, mangler skildring af rejsen her ganske. I visen derimod udmales jomfruens fornemme afrejse (»der blev silke paa jorden bredt» etc.), sejladsen (»de vandt op sejl i forgyldene rå» etc.), ankomsten (»de kaste deres anker på hviden sand» etc.), den svenske konges modtagelse af den danske frøken (»det mælte kongen, som han stod» etc.). — Om alt dette tier krøniken.

Vers 431—39 giver en udførlig beretning om den danske prinsesses medgift, der ikke skulde bestå i sølv og guld, som vilde tynde de danske bønder med skatter, men af to købsteder: Trelleborg og Malmø. — Herom intet i visen.

Vers 440—53 skildrer bryllupsfesten: de kostbare klæder, den herlige sal — vin og mad — dans og leg — fagre ord og høviske lader o. s. v. — Herom intet i visen. — I denne fortælles derimod (vers 16—19) om jomfruens misfornøjelse med den lidt kongelige modtagelse — ikke engang karm og køresvend får hun — og om de svenske fruers forsvar. — Herom intet i krøniken.

Vers 454—55: jomfruens navn og hendes fremtidsstilling nævnes: »Then jomfrw heet soffia / Hon wart sidhan drotning göta oc swia». — Herom intet i visen.

Andet vidnesbyrd: Frieriet sker i visen, i overensstemmelse med virkeligheden, til prinsessens *fader*:

»Visans skildring är hållen i så pass allmänna ordalag, att man — frånsedt den ledning man äger i rimkrönikan — kan gissa på hvarje dansk prinsessa, hvilken gift sig med en svensk konung. Men *en* uppgift passar endast in på Sofia. Den svenska ambassaden framför nämligen enligt visan sitt anbud till prinsessans *fader*, danerkungen. Richissa bortgiftes däremot af sin broder, 28 år efter faderns död».

Mod den betydning forf. tillægger dette punkt har Rolf Pipping i sit betydningsfulde værk »Kommentar til Erikskrönikan» (Helsingfors 1926) fremført et, som det forekommer mig, overbevisende argument, der fortjener at citeres i dets helhed:

»det torde få anses förhastat, då Schück tillskriver frieriets framförande till fadern någon historisk beviskraft framom visans övriga detaljer. Ett sådant drag är lika stereotypt som de andra, det ger sig utan vidare, så snart det är fråga om en frieriambassad. Konungen i det främmande landet göres naturligtvis till prinsessans far, vare sig han är det eller ej; eller prinsessans far antages fortfarande vara konung» (o. c., p. 216 f.). — Derefter giver Pipping en udførlig redegørelse for, at frieriet i virkeligheden *ikke* er fremført til prinsessens fader, idet aftalen om ægteskabet mellem Sofia og kong Valdemar efter de historiske kilder at dømme har fundet sted 1256 eller 1257, medens Erik Plovpenning jo blev myrdet syv år forinden. Krønikens beretning om Birgers rådslagninger med hans hustru Ingeborg (der døde 1254), skildringen af sendebudenes frieri hos prinsessens fader (der døde 1250) og af den umiddelbart herefter følgende brudfærd og bryllupsfest (der fandt sted 1260) er en romantiseret fremstilling uden historisk basis. (Se Pipping o. c. pp. 214—17 og 227—28, samt den der anførte litteratur).

Tredje vidnesbyrd: Det strålende bryllupsgilde, der skildres i krøniken, har afgivet grundlag for en tradition, som har inspireret balladedigteren. Schücks argumenter herfor er af almen-metodisk interesse, idet de vedrører det centrale i al historisk forskning: kildernes vurdering. — Schück skriver:

»Bröllopet firades på det mest ståtliga sätt, och den gamle krönikeförfattaren blir nästan vältalig, då han beskriver all den prakt, som därvid utvecklades. Detta biläger bör gärna hafva fäst sig i folkets minne, och en skildring af frieriet och brudfärden lämpade sig ju icke illa för en balladförfattares penna.»

Atter her kan jeg henvisse til Pipping, der viser, hvorledes fornemme færd og fester hører til datidens mest yndede litterære motiver; en lang række eksempler fra Erikskrøniken opregnes med jævnførelser fra samtidig ridderlitteratur. »Samma karakteristiska drag återkomma ständigt i skildringen: ett höviskt sätt, dyrbara kläder och hästar, riklig förplägnad med mat och dryck, utdelande av gåvor, riddarspel, musik och dans o. s. v. . . man får icke lita på detaljernas trovärdighet, ens i sådana fall, då författaren kan ha varit ögonvittne.» Hvad særligt beskrivelsen af Sofias bryllup angår, udtaler Pipping, at »det på intet sätt kan antagas, att författaren haft någon . . . pålitlig tradition till sitt förfogande, utan hela skildringen är säkerligen en schablonmässig frihandsteckning grundad på litterära mönster och personliga erfarenheter från en senare tid.» Hertil føjer han, at »skildringens alltigenom stereotypa prægel framgår vid en närmare jäm-

förelse med andra ställen i krönikan och för vissa detaljer med Eufemiavisorna» (o. c. pp. 240—242).

Fra krönikens fremstilling fører vejen da ikke tilbage til den historiske virkelighed, men til tidens fællesoplag af litterære klichéer. Det er af interesse at konstatere, hvor vidtrækkende forråds-kammeret er: man har lagre for beskrivelser af klæder (»baldakin og bliant», »silke og pæl» etc.) af forlystelser (»dyster og bohord», »leg og dans» etc.), af mad og drikke, af høviskhed og skønhed o. s. v. Ikke nok hermed. Vil man give beretning om en fest, ligger hele beretnings-inventaret parat: de smukt-klædte riddere og fruere, den herlige sal, den rigelige forplejning o. s. v. — Ja mere end det: en hel række af situationer hører med til skildringen af bestemte begivenheder. Skal en ung prins giftes, taler kongen med dronningen, en sendefærd udstyres til den fremmede konge for at bejle til hans datter osv., — just sådan, som vi har set eksempel på.

Af de mange parallelsteder, Rolf Pipping nævner, skal et par anføres til illustration af, hvor lidet individuelle beskrivelserne er. Naar Schück taler om, at krønikeforfatteren ligefrem bliver veltalende ved skildringen af Valdemars og Sofias bryllups-fest, må det tilføjes, at denne veltalenhed i hvert fald ikke er særegen for den omtalte fest. Man sammenligne:

Om Sofias bryllup: *Ther war duster ok bohord / Danz ok leker ok fagher ord / hørde man bade vte ok jnne / tokt ok hō-wisk laat ok synne / goder kost ok ädele sidh / mykin aghe ok starkar frid* (v. 448 ff.).

Andre festskildringer i Erikskrøniken: *Ther war dust ok bohordh / danz ok leek ok fagher ordh / glåde ä hwart man sik wände* (v. 3518 ff. jfr. Ivan Løveridder v. 1749 ff.); *ther war frōgd ok mykin glåde / mz godh kost ok ädla sidh / mykin aghe ok starker fridh* (v. 1813 ff.) o. s. fr.

Med den foran anførte skildring af Sofias ankomst (*hon war vänlika förð til landa / mz store frygd for vtan wanda / mz mykin heder ok mykin tukt*) jävnfører Pipping (o. c. 240) eksempelvis et tilsvarende sted i en tysk rimkrønike: *dhe nam her sunder scande / und vorte se mit im zo lande / se wart untphangen vil herliche / von mengem ritter riche . . . »*.

Det forekommer mig, at jävnførelser som disse er oplysende til vurdering af, hvad der i hin tids krøniker må skilles ud som litterært fællesgods, og hvad der bliver tilbage som særegent for den skildrede historiske begivenhed. Af de henved hundrede vers, der i Erikskrøniken behandler Sofias ægteskabsindgåelse med Birger Jarls søn, hviler — saa vidt det kan skønnes — intet

på virkelige forhold, bortset fra selve det nøgne faktum, at kong Valdemar ægtede Sofia.

Den her refererede af Schück fremsatte hypotese har imidlertid i den grad vundet hævd, at visen senere uden videre henføres til Sofia's bryllup 1260 og benyttes som et af folkevisens faste dateringspunkter (se ndf.). I sin store litteraturhistorie skriver Schück selv uden forbehold (I., 2. udg., 1911, p. 220; jfr. 3. udg. 1926 p. 319): »En annan ballad skildrar, huru den sedermera så hatade drottning Sofia, Valdemar Birgerssons gemål, anlände till Sverige och där genom sitt högmod sårade de svenska fruarna.» — Ejendommeligt er Rolf Pippings benyttelse af hypotesen. Schücks teori går jo ud på, at Erikskrøniken skildrer historiske tildragelser, der har afgivet et godt grundlag for en visedigter; dette stemmer, som vi har set, ikke med Pippings resultater. Men han vender da bevisfølgens: visens henførelse til Valdemar og Sofia tages nærmest som et faktum; derefter slutter han, at *visen* kan have været »ett stöd för traditionen om frieriambassaden och brudfärden», og derved fremkaldt skildringen i Erikskrøniken (o. c. p. 217). —

Senest og udførligst er visen behandlet af den svenske folkevisespecialist, professor Sverker Ek.

I »Studier till den svenska folkvisans historia» (Göteborg, 1931) findes et kapitel med titlen »Svenska jungfruvisor från 1200-tallet». De heri behandlede viser grupperes forf. omkring »visan om Valdemar Birgerssons giftermål med Sofia», og det tilføjes, at visen må antages at være »nära samtidig med de däri skildrade händelserna» — altså tiden ved 1260; på dette grundlag dateres hele visegruppen til 2. halvdel af 1200-tallet. — Sverker Ek holder sig iøvrigt i det væsentlige til Schücks argumenter, men søger yderligere at underbygge disse. I denne professor Ek's bevisførelse har det ikke været mig muligt at følge med; jeg indskrænker mig derfor til af den lange udredning at referere et enkelt eksempel.

Rolf Pipping skriver et sted i sin kommentar: »den verbala likheten [mellem skildringen af Sofias brudefærd i visen og i Erikskrøniken] är icke stor; i detta avseende påminner Erikskrønikans skildring av *Jutta's* ankomst till Sverige mera om visan.» Pipping hentyder her til ord-ligheden mellem vers 610—11 i krøniken, der beretter om hestenes udrustning ved dronning Sofias søsters, Juttas modtagelse: »Ok reddo til gangara ok forgylt smide / ok god klede hon skulle i ridhe», og vers 18 i visen: »Sadel af sølv og forgyldene mile / saa plejer de svenske fruer at ride». Man skulde

tro, at det, at der var en verbal lighed imellem skildringen af hestenes udstyr i den anonyme vise og i nogle vers i krøniken, der beretter om Jutta's ankomst til Sverige, ikke kunde tjene som bevis på, at visen handler om Sofia's ankomst. Men professor Ek skriver: »Troligtvis har Juttas aldeles o-officiella resa till Sverige aldrig besjungs i en självständig folkvisa, utan krönikören har i de två skildringarna av de båda systrarnes färd till vårt land stött sig på den här behandlade visan. Att denna just besjunger Valdemar och Sofia är sålunda utomordentligt troligt.»?! (Ek, o. c. p. 181).

Hvad overensstemmelsen *forgylt smide*: *forgylde mile* angår, er denne iøvrigt af den art, at man heraf ikke kan slutte noget som helst om afhængighed mellem de to steder (hvad Rolf Pipping heller ikke har tilsigtet med sin bemærkning), da *forgylde mile* (d. e. »forgylt bidsel») hører til ridder-hestens faste inventar.¹ Selvom man vilde medgive professor Ek, at krønikens skildring af *Jutta's* ankomst kunde bruges til vidnesbyrd om sammen-

¹ Påfaldende er derimod *Uoverensstemmelsen* mellem ordene *smide* og *mile* — eller rettere brugen af ordet *smide* i krøniken. Dette ord, der betyder »smedet arbejde», specielt om fintsmedede guld- og sølvarbejder, anvendes ofte om kvindens smykker, men aldrig om hestens udstyr. Rolf Pipping formoder — sikkert med rette — at ordets forekomst i Erikskrøniken skyldes hensynet til rimet: *smide* / *ride*, idet fuldrim er gennemført i denne krønike. I den største af håndskriftgrupperne D—T har det gængse *mile* dog (trods rimet) erstattet det ukurante *smide*. — Sverker Ek, hvis forslag og slutninger bestandig virker som slag i ansigtet på normal dømmeevne, antager, at visen »otvivelaktigt liksom krönikan från början haft rent rim», hvilket er stik imod visens regler, hvor *rig* / *hid*, *mile* / *ride* etc. er gængse rim; dertil kommer altså, at »forgylde mile» er et stående udtryk, mens »forgylt smide» — ligesom ordet *smide* i det hele — er ganske ukendt i folkeviserne. — Til værdien af konjekturen svarer den slutning, der heraf drages: »vi kunna sålunda lugnt anta, att krönikören från början anslutit sig till visans äldsta form [d. e. professor Ek's konjektur!], och att yngre avskrivare sedan påpassligt ändrat rimmet efter visans traditionella förvanskning»!! (Ek, o. c., p. 181). Det bør tilføjes, at de tre krønikehåndskrifter, der har »smide», dateres til 1470—80, 1457 og 1476, og at det første af de håndskrifter, der har »mile» dateres til 1480 (se Erikskrönikan, ed. Pipping 1921). Ifølge Sverker Ek er visen blevet til kort efter 1260. Krøniken kan dateres til tiden mellem 1320—35 (se Pippings Kommentar p. 782). Professor Ek tænker sig altså, at visen fra ca. 1260 indtil de ældre krønike-hs'ers tid — 1460—80 — har haft rimet *smide* / *ride*. Efter at være sunget i 200 år med helrim, indsættes da rimet *mile* / *ride*; og Erikskrøniken, der fra ca. 1320 til 1480 har haft *smide*, ændrer derpå — påvirket af den nye »forvanskede» viseform — helrimet til halvrim!!

hæng med visens formodede skildring af *Sofia's* modtagelse, vilde dette altså ikke hjælpe, da bevis for afhængighed mellem Jutta's ankomst i krøniken og den danske frøkens i visen fattes.

Den rest af hypotetisk fremstilling, der findes i udtrykket »utomordentligt troligt» i professor Ek's lærde folkevisestudier i Göteborgs Högskolas årsskrift, er forsvundet i professorens følgende redegørelse for visen — i afhandlingen »Den svenska folkvisan» (»Nordisk Kultur» IX 1931). Her siges det uden noget forbehold i skildringen af »jomfruviserne» (pp. 41 ff): »mest lätt daterad av dessa är den . . . svenska visan om hur Valdemar Birgersson låter hämta Sofia 1260!»¹

De her fremførte betragtninger vil formentlig have godtgjort, at der ikke er selv det svageste grundlag for at henføre den navnløse vise til brylluppet mellem Valdemar Birgersson og Erik Ploppennings datter Sofia, så lidt som til de to tidligere i forslag bragte svensk-danske alliancer.² Havde vi ikke andet bevaret end dette visefragment, måtte man derfor med Schücks ord (men uden hans indskrænkning) sige, at visen kan være digtet om hvarje dansk prinsessa hvilken gift sig med en svensk konung. Imidlertid er der bevaret en navngiven dansk vise, af hvilken det ses, at en sådan slutning er urigtig: vor vise har ikke historisk eller poetisk tilknytning så lidt til nogen svensk konge som til nogen dansk prinsesse.

Vi vender tilbage til visen i dens overleverede form. Vers 1—2 »Min herre haver fæst en rosensblomme» etc. hører i indhold og ordvalg til folkevisernes fællesgods og er åbenbart kommet andetsteds fra, da en vise, som skal skildre en frierfærd, jo ikke kan begynde med at fortælle, at bruden er fæstet.

De følgende strofer passer derimod udmærket til emnet, hvad ikke er underligt, da de tilhører en vise om en brudedefærd, nemlig — dronning Dagmars. En sammenstilling mellem Dagmar-visen (DgF nr. 132) og vor vise vil godtgøre dette. (Dagmar-visen gengives her efter en for os interessant nutids-optegnelse fra Færøerne, — suppleret med en gammel dansk opskrift).

¹ Til visen gives to henvisninger: 1) DgF nr. 137, hvor, som vi har set, visen henføres til Regitze og Erik Knutsson, og 2) Sverker Ek, Svenska folkvisor, Göteborg 1931, nr. 18 — et værk, der endnu ikke vides at være udkommet.

² Som en fjerde mulighed nævner Ernst v. d. Recke brylluppet (1298) mellem Erik Klippings datter, Margrete, og kong Birger af Sverig; men iøvrigt anser Recke det ikke for usandsynligt, at visen aldrig har eksisteret som særform (Danmarks Fornviser II, 1928, p. 52).

1. *Sendefærdens afrejse og ankomst* (vers 3—6):

<i>Vor vise</i>	<i>Dagmar-visen, redaktion D—E + A</i>
De vandt op sejl i forgyldene rå, de sejler til Danmark i månede to.	De vunde op sejl i forgyldene rå de sejled til Bøjeland i månede to. (D 8, E 4 + A 10)
De kaster deres anker på hviden sand de svenske fruer tråde først på land.	De kaster deres anker på hviden sand, Strange han tren der først på land. (D 10, E 6 + A 11)
Midt udi den borgegård der axler de fruer deres skarlagens- skind, skarlagenskind — de ganger i loft for dannerkongen ind.	Midt udi gården der axled de skind, de går i loft for bøjekongen ind. (D 12, E 8 + A 14)

2. *Modtagelsen* (vers 7—10):

Her sidder I dannerkonning over eders bord, den svenske konning haver sendt eder ord.	Her sidder I bøjekonge over eders bord, kongen af Danmark haver sendt eder ord. (D 13, E 9 + A 15)
Haver send eder ord og bliden tale, han vil eders datter til dronning have.	Han sender eder ord og bliden tale han vil eders datter til dronning have. (D 14, E 10 + A 16)
Og førend han skal den jomfru vinde, før skal guldterning på tavlbord rinde.	Førend I skal den jomfru vinde, før skal terning på tavlbord rinde. (E 15, D 21)

3. *Hjemfarten* (vers 11—13):

Og der blev silke på jorden bredt, den jomfru blev til stranden ledt.	Der blev silke på jorden bredt den frøken blev til stranden ledt. (A 27, jfr. D 46, E 35)
De vandt op sejl i forgyldene rå, de sejled til Sverig i månede to.	De vunde op sejl i forgyldene rå, de sejled til Danmark i månede to. (D 47, E 36 + A 10)
De kaste deres anker på hviden sand, den danske jomfru tråd først i land.	De kaste deres anker på hviden sand, [og Dagmar tren der først på land.] ² (jfr. D 57—58, E 46—47 + A 11).

¹ D—E er Grundtvigs færøiske opskrifter fra 19. årh. (DgF nr. 132 samt tillæg p. 919), A er opskriften i Karen Brahes Folio og den hermed overensstemmende opskrift i Grundtvigs kvart-hs.

² Den gamle danske opskrift har her: »Den frøken kom der sejlend til land / kong Volmer render sin ganger på sand» — altså en fra vor vise forskellig redaktion, medens den færøiske nutidsopskrift, der ellers stemmer med DgF 137, her har en åbenbart senere udvidelse: »De kaste deres anker

At det ikke er festerne ved kong Valdemar Birgerssons bryllup med den danske prinsesse, der har inspireret balladedigteren, turde hermed være bevist. — Tidligere forskere har vel været opmærksom på det svenskfarvede visefragments afhængighed af Dagmar-visen, men man har ikke ført sammenligningen tilbunds og har derfor ikke indset, at fragmentet i virkeligheden ikke er nogen »efterbildning» af Dagmar-visen (Sverker Ek, i *Nordisk Kultur*, 1931), men ligefrem er et udsnit af denne.

Selv i dette tilfælde var det jo imidlertid teoretisk tænkeligt, at visen var blevet »forvendt» til svensk i anledning af et svensk kongebryllup; men også *det* har al sandsynlighed imod sig. Var Dagmar-visen blevet appliceret på en bestemt svensk konge og dronning, vilde man i stedet for »den svenske konge», »den danske jomfru» have indsat de pågældende navne, som tilfældet er i andre viser, hvor Dagmar-visen er benyttet eller parafraseret, således Erik Menved-visen (DgF nr. 153): »svared det jomfru Ingeborg», Kong Hans-visen (DgF nr. 166): »det var frøken Kirsten, hun blev til stranden ledt» o. s. v. Visens historie er da simpelt hen den, at Dagmar-visen er vandret til Sverige, og her er — såre naturligt — den bejlende konge gjort til svensk konge og prinsessen til dansk frøken, hvorhos man — efter brudevisers opskrift — har tilføjet et par strofer om brudens utilfredshed ved ankomsten til det nye land (se ndf.) — I den forsvenskede form er visen blevet nedskrevet af en dansk samler, men synderlig udbredelse har denne form åbenbart ikke haft, da den kun er bevaret i én opskrift og ikke findes hverken i svensk eller dansk nutidstradition.

Man kunde spørge, om det er rimeligt, at bestemte historiske personer skifter nationalitet ved, at en vise om dem går over Sundet, når visen ikke knyttes til andre personer i det fremmede land. Herpå kan der gives svar. Dagmarvisen er nemlig optegnet i nutidstradition fra Värmland (Arwidson, *Svenska fornsånger* II nr. 95) med bevaring af det gamle omkvæd: »Nu seglar Junker Strånger efter frøken Fru Dagmø», altså vitterlig uden ny persontilknytning, men ikke desto mindre med forsvenskning af emne og personer: Danmark er blevet til Sverige, Bøjeland til Danmark, og frøken Davmor er blevet dansk kongedatter!

Kæden er sluttet. Hele udviklingen ligger for vort blik. Engang i middelalderen er en vise blevet digtet om Valdemar Sejrs sende- og bejlerfærd til kongen af Bøjeland og frøken Dav-

på hviden sand / og først tren hr. Strange foden på land. — Først tren hr. Strange foden på land / og Dagmar under hans højre hand.» Denne form går antagelig tilbage til den ovf. p. 155 i [] gengivne.

mors komme til Danmark. Denne vise foreligger i forskellige variationer: DgF nr. 132, bejlervisen, og nr. 133, ankomstvisen.¹

Som så mange andre danske viser er Dagmar-visen vandret til Sverige, og her er bejlervisen blevet forsynet med ny slutning samtidig med, at situationen er blevet forsvensket: kongen af Sverige udruster en sendefærd for at bejle til en dansk prinsesse. I denne form, men med begyndelse og omkvæd hentet andetstedsfra, findes de benyttede vers af visen — i så at sige ordret overensstemmelse med Dagmar-visen — i en dansk opskrift fra 16. årh.: vor vise, DgF nr. 137. Desuden findes i svensk nutidstradition en sammensmeltning af bejlervisen og ankomstvisen med bejlervisens omkvæd, men med ankomstvisens slutning.² Også denne vise gør frieriet til en svensk affære; men af de oprindelige (eller ældste kendte) former er kun meget lidt bevaret i deres gamle skikkelse.

Ingen af de to forsvenskede viseformer har mindste tilknytning til svensk historie.

Der kan være grund til endnu at se lidt på de i vor vise tildigtede slutningsstrofer, v. 14—19.

I visen om dronning Dagmar og junker Strange spørger prinsessen, da skibet nærmer sig land:

»Siger mig, hr. Strange, førend jeg kommer til land,
hvem er den skele [d. e. enøjede] svend, der rider på hviden sand?»

hvortil junkeren svarer:

»Min nådige frøken, i siger ikke så!
det er den herre, al Danmark å.»

Da udbryder den unge prinsesse helt forbitret:

»Skam få i her Strange, hvor kan i lyve!
da har kongen af Danmark ikkun én yve!»³

Denne levende og muntre scene er jo stærkt personbestemt, og det er derfor naturligt, at man — da visen overførtes til et andet land, og den danske konge, der havde mistet sit øje, gjordes til svensk konge — erstattede episoden med en mere almen. Ud-

¹ Forholdet mellem disse to viseformer ligger det uden for vor undersøgelse at udrede.

² I denne vise indgår strofer fra den efter Dagmar-visen parafraserede Erik Menved-vise, DgF nr. 153, jfr. fx. Erik Menved-visen vers 3, 4, 14 med Värmlands-opskriften vers 13, 14, 21.

³ Jydsk udtale for »øje».

gangspunktet for de nye strofer finder vi i den færøiske opskrift. Umiddelbart efter at frøken Dagmø er steget i land, siger hun — i tilknytning til stroferne om den enøjede konge: »Krist give, jeg var inden Bøjekongens land / og Strange ved min højre hand.»

Men den viseform, hvorpå den forsvenskede vise bygger, har nok ligget denne endnu nærmere; i en nutidsopskrift fra Telemarken har førstelinjen nemlig formen: »Gud gjøve, eg var paa min faders land». Grundformen herfor turde have været identisk med grundformen for vor vise (str. 16): »var jeg på min faders land».

Den svenske tildigtning er munter og levende som dens forbillede: den lille forkælede danske frøken, der vil køre i kongelig karet, som hun er vant til, udbryder fornærmet: »Våre jeg på min faders land / da finge jeg karm og køresvend», og de djærve svenske fruere svarer uførtrodt: »I føre os ingen jyske sæder! — »Sadel af sølv og forgyldene mile / så plejer de svenske fruere at ride». ¹

Disse harmløse linjer har givet anledning til megen højtidelig kommentar. I Vedels visebog fortsættes de — som foran nævnt — med syv strofer, hvoraf de sidste tre beretter, at brylluppet endte i fryd og gammen, medens de første tre med stor alvor forkynder:

(v. 22) »Oc det haffuer været gamel Sæd, saa lenge wi leffue wi bliiffue der ved.

(v. 23) Riddere oc Suenne de ride til Herredag, Fruer oc Jomfruere de age met mag.

(— 24) Vore Skioldmøer bæere for sig den prijs, som rede i Krig efter fordom viss.

(— 25) Naar Danske oc Suenne faa Tydsk Mands Sæd, da vee dem begge Landskaff [d. e. folk] ved.»

Den iøjnefaldende mangel på logisk sammenhæng mellem disse strofer og de foregående kunde tyde på, at de var hentet fra en anden vise, men det synes mig dog mere sandsynligt, at Vedel har påhæftet disse nordisk-nationale rim uden at bekymre sig om, at forbindelsen med den øvrige vise blev noget problematisk. Det

¹ Jævnføres kan en lignende situation i den på Dagmar-visen byggede Svend Felding-vise, DgF nr. 32, hvor frøken Juttelil, der kommer til den danske strand, vredt udbryder, da hun ser brudehuset, som ikke synes hende tilstrækkelig fornemt: »Skam få alle de tømmermænd, som har lagt vind oppå», hvortil de danske sendemænd svarer:

»Stolperne ere alle af bøg, og tiljerne er af eg' /
det er halvt bedre brudehus, end dig sømmer i at leg'.»

er ikke uden interesse at se, at just disse linjer, der i slutningen af 16. årh. er fremkaldt af dansk oldtidsforherligelse, hundrede år efter tages op af Sveriges dalevende store nationalist. I »Atlantica» (I. 647 f.) skriver Olof Rudbeck, at han finder et vidnesbyrd om det gamle nordens »Amazones» i »dhen Wijsan som är giord i Danmark öfwer K. Erik af Swerige». Rudbeck anfører derefter de ovf. citerede strofer med fremhævelse af linjen om Skjoldmørne. Til omkvædet »det hjælper så lidet at kvide», gives flg. kommentar: »Ordsaken hwarföre Fröken hon quidde, war det, att hon skulle efter dhe Swenska Amazoners seed sittaa till Häst och rida.» Halvtredje århundrede senere karakteriserer Sverker Ek versene om de kække svenske damer til hest, som en »slutepisod der får drag av ett nationellt manifest!» (Nordisk Kultur, 1931, p. 41).¹ — — —

En halv snes løsrevne vers fra en dansk vise er altså — fra folkeviseforskningens gry for halvfjerde århundreder siden til idag — tids- og personfæstet som svensk historie. Gennem tiderne har forskellige lærde forskere knyttet den navnløse konge og dronning til bestemte, men skiftende historiske svenske regenter. Enhver af disse gisninger er af forskernes lærde efterfølgere blevet taget for fuldgode historiske dokumenter, og sluttelig er det navn- og tidløse visefragment i den nyeste forskning benyttet som dateringsgrundlag for en hel gruppe af andre tidløse viser.

Kipling kan ikke ønske en bedre illustration til sin lystige dom om folkevisernes »ni og tresindstyve udlægninger, som hver og en er rigtig».

Lis Jacobsen.

¹ Meget net har prof. Hans Brix skildret den lille episode i »Vers fra gamle Dage» (1918).